

JAHJA IBN ADI CÁFOLATA AL-KINDI: „A KERESZTÉNYEK ELUTASÍTÁSA” CÍMŰ ÉRTEKEZÉSE ELLENÉBEN

Az irgalmas és könyörületes Isten nevében; könyörületedben bízva. Jahja ibn Adi cáfolata Abu Juszuf Jákúb ben Iszháq al-Kindi: „A keresztények elutasítása” című értekezése ellenében. – Napvilágot látott a 350. esztendő Ramadán havában [Kr. u. 961].

Abu Juszuf Jákúb ben Iszháq al-Kindi mondotta: A szóban forgó értekezés célja a keresztények elutasítása és a Szentháromság (dogmájának) érvénytelenítése a logika és a filozófia principiumainak segítségével, röviden alkalmazva azokat a kifejezéseket, amelyek illenek a keresztényekre és a többi olyan irányzatra is, amelyek túllépnek az Egyistenhiten és a sokistenhitet vallják, követve őket (a keresztényeket), és hisznek az ő szektáiknak; ennek a (dogmának) a foglalatja pedig az Atya, a Fiú és a Szentlélek (hármassága). Ezt pedig úgy értem, három személyt fogadnak el és fűznek egybe. Abból, amit vallanak, világosan kitűnik, s a különböző felfogásaik ebben valamenynyien megegyeznek, hogy a három örökkévaló személy egyetlen szubsztancia; ezzel a személyek sajátlagosságát, illetve egyetlen szubsztancia voltát akarják kifejezni, vagyis azt, hogy hármójuk közül mindegyik saját tulajdonságainak megfelelően létezik; ez pedig azt jelenti, hogy az egyetlen szubsztancia mindegyikükben jelen van, a személyiségjegyekkel együtt. A Hármasságban azonos (formajegyek) találhatóak, de mindegyikük különlegesnek bizonyul továbbra is, hiszen különbség van az egyik és a másik között tulajdonságaikat tekintve. Ebből pedig szükségszerűen következik, hogy mindegyik személy olyan szubsztanciából áll (van összerakva), amely általános, és olyan tulajdonságokból, amelyek különlegesek. Mindegyikük előidézett (okozott) hatások vegyülete, ám amennyiben így áll a helyzet, ezen hatások egyike sem lehet örökkévaló, és ily módon sem az Atya nem örökkévaló, sem a Fiú, sem pedig a Szentlélek; ennek megfelelően az, ami örökkévaló, mégsem örökkévaló, s ez így szörnyű képtelenség.

Jahja ibn Adi mondja: Az iménti állítás, miszerint létezik ama szubsztancia, amely mindegyikükben személy szerint jelen van, továbbá amelyik a Hármasság mindegyik tagjában ugyanaz, igaz, és a keresztények ebben is hisznek. Majd pedig (a második állítás) úgy szól: „Mindegyikük olyan örök tulajdonságokkal rendelkezik, amelyek megkülönböztetik őt a másik kettőtől”. „Ám a keresztények mindezt nem úgy értik, mint emez (al-Kindi); számukra ugyanis a három személy által birtokolt tulajdonságok egyetlen szubsztanciához tartoznak, és ezek a tulajdonságok (attribútumok) hozzáadódnak az egyetlen szubsztanciához, miután az jóságos, bölcs és hatalmas. A (közösen) birtokolt jóságot a keresztények Atyának, a bölcsességet Fiúnak, a hatalmat pedig Szentléleknek nevezik, s e jelentések (fogalmak) mindegyike különbözik a másik kettőtől. Majd pedig ezt mondja (al-Kindi): „Az előbbiekből következik, hogy mindegyikük olyan szubsztanciából áll (van összerakva), amely mindegyikükben jelen van, a saját tulajdonságaik alapján, amelyek jellemzik őket.” Mi viszont ezt válaszoljuk neki: Ha te úgy akarod érteni az összetett kifejezést, hogy az azt jelenti, miszerint valamennyi [ti. mind a három személy] azonos, (tatsuk), s hogy az iménti (jelentés) egyenként jellemzi őket, ennek megfelelően egyikük sem létezik külön-külön, hanem csak e kettős jelentésben, akkor a te álláspontod megegyezik a keresztényekével. De ők, (a keresztények) nem értenek egyet azzal, hogy ilyen értelemben használd az összetett kifejezést;

ezért kötelességed volna, hogy a miénkhez hasonlóan fogadd el az iménti álláspontot, mert az ésszerű. Számukra (a keresztényeknek) ugyanis a te következtetésed hamis, s ha te konokul kitarasz mellette, s nem bírálod fölül tévedésedet, akkor ők fognak kötelezni téged annak a konklúziónak a megtagadására, amelynek elfogadására te kényszerítetted őket. Erre nézve ugyanis mondhatnánk neked: Ó filozófus! Éppen te értelmezed úgy a Teremtőt, mintha Isten – aki magasztos és dicsőséges –, Egy és szubsztancia lenne, vagyis, amikor azt mondom, hogy szubsztancia, akkor azt úgy értem, hogy Ő nem található semmiféle tárgyban; illetve, amennyiben feltételezzük, hogy nem található semmiféle tárgyban, akkor egyúttal kötelesek lennénk belátni, hogy mégiscsak megtalálható valamilyen tárgyban, mivel a két, egymásnak ellentmondó feltételezés egyike szükségképpen igaz. Bármelyiket fogadjuk is el a két vélekedés közül, az különbözni fog attól az értelmezéstől, hogy Isten létezik, és/vagy attól is, miszerint Ő Egy. Ami pedig ezeknek a magyarázatoknak az értelmezését (értelmét) illeti, mindegyik örök érvénnyel bír, ugyanis [a Teremtő] nem lehetne Isten anélkül, hogy korábban már nem lett volna Egy, s nem lehetne a tárgyon kívülálló anélkül, hogy korábban már benne ne lett volna. Tudniillik ez a három értelmezés (jelentés) mindenkor érdemes arra, hogy megmagyarázzák; annak alapján ugyanis, amit te mondasz, Isten összetett, ily módon tehát szerinted mindhárom [létmódja] következmény (hatás eredménye), s így egyik hatás sem örökkévaló. Valóban, akit te bálványozol, az tényleg nem örökkévaló; Ő viszont, – éppen a te mondandód értelmében – örökkévaló. Ez pedig így a legszörnyűbb képtelenség. Íme egy, a tieddel párhuzamos, ahhoz hasonló bizonyítás; válassz hát e két lehetőség közül: vagy bebizonyítod azt, hogy az álláspontod helyes – ehhez viszont szükséged van az ahhoz hasonló álláspontra, amely miatt szégyenkezned kell, s amelyről említést tettünk –, vagy pedig még ha menekülsz is a bizonyításhoz szükséges ellentmondás elől, ismerd el annak hamis voltát, amit bizonyítéknak véltél.

Ha pedig az „összetettségen” azt akarod érteni, ami a szó értelméből eredendően adódik, akkor az ebben az esetben valamiféle okozott és létrehozott, ám nem örökkévaló dologra lesz érvényes; sőt, az álláspontod valamennyi, az iméntihez hasonló esetben is igaz lesz. De a keresztények nem értenek egyet veled abban, hogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek a szubsztancia és a tulajdonságok összetételéből állnának; ők ugyanis csupán azt mondják, hogy a szubsztanciát ugyanazon három attribútum jellemzi, és hogy ezek az attribútumok Rá nézve örökkévalók, anélkül, hogy Benne keletkeznének azután, hogy már léteztek (volna). Már megmutattuk, hogy neked az iméntihez hasonló ésszerű következtetésre kellett volna jutnod, miközben a Teremtőről azt állítod, hogy Ő Isten, hogy Egy, hogy benne van, vagy éppen nincsen benne valamiféle tárgyban. Ha pedig így áll a helyzet, világossá vált a te érvelésed hazug volta; mindez Isten irányításával és jótékony vezetésével (történt).

Majd pedig al-Kindi ezt mondta: a keresztények állításának hamissága világossá válik, amikor a logika szabályai, valamint a perdöntő (fontosságú) fogalmak alapján vizsgáljuk meg azokat, bárki számára, aki csak olvasta az „Iszagudzi” című traktátust, vagyis a „Bevezetés könyvét”. Ezt mondjuk tehát: ha e három személy mindegyike örökkévaló genus, amint hogy a genus egy species genusa, a species pedig egy személy (individuum) speciese, akkor a három genus mindenkor három személyes speciesből áll; míg a genus a személyes természetben van jelen, a járulékokkal együtt. Ekképpen tehát, ami örökkévaló, az egyúttal összetett (lenne), s így minden, ami összetett, az oko-

zat (hatás eredménye) lenne; de semmi, ami okozott, nem lehet örökkévaló. Ily módon tehát, ami örökkévaló, az nem örökkévaló; ez pedig a legszörnyűbb képtelenség.

Jahja ibn Adi ezt mondja: a keresztények nem állítják, hogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek ugyanaz a genus lenne, így tehát, az a konklúzió, amelyre jutsz, nem kötelező rájuk nézve.

Al-Kindi mondja: ám ha a három személy mindegyike örökkévaló species, minthogy a species egyfajta partikuláris természettel rendelkezik a genusban, és általános természettel a személyekhez fűződő viszonyban, s ily módon a genus jelen van a species természetében a különbözőségekkel együtt, ennél fogva jelen van a személy (individuum) természetében is, a járulékokkal együtt. Szükségszerű tehát a sokaság és az összetettség [a Hármasságban]; ennél fogva viszont az örökkévaló dolgok nem örökkévalóak, ahogyan ezt már bebizonyítottuk az első fejezetben; ez az egész tehát képtelenség.

Jahja ibn Adi mondotta: a keresztények egyáltalában nem állítják, hogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek egyetlen species (lennének), és így nem kötelességük elfogadni azt a konklúziót, amelyet te rájuk kényszerítesz, hanem inkább azt kellene mondaniuk, hogy nincs szükségük arra, amit ő állít, ami az ő problémája; vagyis amikor nagyzó módon azt hangoztatja: „egyetlen okozott (dolog) sem lehet örökkévaló”, ez az állítás eleve hamis; ugyanis nem minden okozott dolog jön létre olyan ható ok által, amely annak előtte létesítette volna őt, amikor még nem is létezett; mindez négy okból lehetséges, minthogy az okoknak négy fajtája van; ezek: anyagi ok, formai ok, ható ok, cél-ok. Az anyagi ok két részre oszlik, ezek közül az egyik pontosan az, amelyik befogadja a formát, mint-hogy az előtte nem létezett; [a létezők] pedig anyagra és formára oszthatóak; [a szóban forgó ok] pedig befogadja a létrejövőt, azt, ami korábban nem létezett. [A második] alosztály viszont egyfajta nem anyagi tárgy, amelyik csak a formát fogadja be, attól fogva, hogy az létesítette őt. Hasonlóképpen, a második ok, amelyet ható oknak neveznek, szintén két osztályból áll; egyikük létrehozza (történeti) azokat a formákat, amelyek létrejönnek annak utána, hogy korábban nem léteztek; a második pedig ama dolog létezésének az oka, amelyet nem ő létesített (nem az ő létesítménye). Az okok e második alosztálya és az általa okozott dolgok nem előzik meg egymást a létezésben, sem pedig a létrejövésben. Ennek [a második oknak] alapján állítják a keresztények, hogy az Atya oka a Fiúnak és a Szentléleknek, s hogy az utóbbiak következményei az előbbinek. Nem szükséges tehát eleve megkérdőjelezni azt, ami amúgy is szembeötlő, vagyis nem lehetetlen, hogy az ok és az okozat egyszerre létezzék, és így nem vádolhatnak bennünket azzal, miszerint hamis álláspontot képviselünk akkor, amikor azt állítjuk: az Atya oka a Fiúnak és a Szentléleknek, minthogy az utóbbiak nem léteztek korábban, időbeli módon. De ha megvizsgáljuk az okokat és az okozatokat, akkor számos olyan okot találunk, amely nem előzi meg saját okozatát korábbi időpontban; ilyen a Nap felemelkedése a horizonton, amely oka a levegő felfénylésének; a két esemény egyidejű. Ugyancsak ilyen két szilárd test összedörzsölése, ami egyfajta hangot eredményez; a tárgyak és a kiváltott hang szintén egyidejűek. Megint csak valami hasonló történik, amikor egy lámpást visznek be egy sötét házba, ahol emiatt folyamatosan világosság támad; de említhetnénk számos egyéb, hasonló példát is. Az iménti esetek példája alapján azonban nem szükséges, hogy a konklúzió – miszerint az Atya, a Fiú és a Szentlélek ne lennének külön-külön is örökkévalóak – igaz lenne. Íme ez az eset is bizonyítja annak a vádnak az alantas voltát, amelyet (al-Kindi) szükségesnek tart a keresztények szemére hányni.

Ezután al-Kindi ezt mondja: amennyiben a Hármasság különböző személyei örökkévalóak, akkor a különbségek alapján hogyan különböztetik meg az ugyanazon genus alá tartozó specieseket? Akkor ugyanis azok a differenciák és genusok, amelyek a speciesek természetében találhatók, megtalálhatóak egyúttal az individuum (személy) természetében is, a járulékokkal együtt; ily módon szükségszerű lenne az, ami az első fejezetben jól láthatóan megmutatkozott, miszerint több mint három örökkévaló dolog létezik, ez pedig képtelenség.

Jahja ibn Adi ezt mondja: ez az érv megint csak olyan feltételezésre épül, amelynek a hamis voltát már bizonyítottuk azzal a második két érveléssel kapcsolatban, amelyik az előző két feltevésre épül. Miután tehát már bebizonyítottuk ennek a feltevésnek a hamis voltát, nincs szükségünk többé arra, hogy folyamatosan a világ elé tárjuk a cáfolatunkat; Istennek legyen hála.

Al-Kindi mondotta: amennyiben a három személy univerzális, mindig létező járulék, s ha az univerzális járulékok kiterjednek a speciesekre is, a speciesek pedig alá vannak rendelve a genusoknak, akkor ebből fakadóan szükségszerűen igaz mindaz, ami az előző fejezetben is szükségszerűen igaznak bizonyult, vagyis hogy több mint három olyan örökkévaló személy van, aki nem örökkévaló; ez pedig képtelenség.

Jahja ibn Adi mondotta: a keresztények nem állítják azt soha, hogy a három személy (hármasság) univerzális járulék lenne, ami arra a konklúzióra kötelezné őket, amelyet (al-Kindi) tulajdonít nekik.

Erre pedig al-Kindi ezt mondta: amennyiben a hármasság olyan partikuláris járulékokból áll, amelyek mindig is léteztek, vagyis olyan tulajdonságokból, amelyek speciesek alá tartoznak, a speciesek pedig genusokból és differenciákból állnak, akkor szükségszerű mindaz, ami a megelőző fejezetben szerepel, miszerint több mint három olyan örökkévaló dolog létezik, amelyek nem örökkévalóak; ez viszont szörnyű képtelenség.

Jahja ibn Adi mondja: a keresztények soha nem állítják azt, hogy a személyek partikuláris járulékokból állnának, hanem inkább a tulajdonság névvel illetik azokat; így tehát nem nevezik egyiket sem járuléknak, hanem inkább szubsztanciaként fogják fel mindegyiket.

Ezután al-Kindi ezt mondta: amennyiben a hármasság létezik, és közülük némelyik genus, némelyik pedig egyéb megkülönböztető jegy, amikor is egyikük a genusok, másikuk meg a speciesek közül való, akkor ezek a kifejezések azzal az öt szóval írhatóak le, amelyekről említés történik a „Bevezetés könyvé”-ben. Minthogy a keresztények megkövetelik, hogy ezek a személyek mindig létezzenek, többes szám (sokaság) és összetettség jellemzi őket, így aztán örökkévalóak is, meg nem is; ez pedig hasonló képtelenség, mint amelyet az imént bemutatunk.

Jahja ibn Adi mondotta: az iménti (következtetés) nem tulajdonítható a keresztényeknek, miután ők sohasem mondtak olyasmit, mint amit te leírtál.

Erre al-Kindi ezt mondta: ha a hármasság valóban fennáll, mégpedig örökkévaló személyek gyanánt, akik egyetlen species alá tartoznak, és potenciális járulékokkal is rendelkeznek, továbbá ha a species genusból és differenciákból áll, mindebből szükségszerűen következik az is, hogy több mint három örökkévaló személy létezik, akik azonban örökkévalóak is, meg nem is; ez pedig képtelenség.

Jahja ibn Adi mondotta: a keresztények nem állítják azt soha, hogy ezek a személyek abban az értelemben léteznének, ahogyan azt al-Kindi tulajdonítja nekik; ők csupán azt állítják, hogy

a három személy létezik (szubzisztál), ezt úgy értik, hogy mindegyikük különbözik a másiktól fogalmi értelemben, de nem a járulékok szintjén, ahogyan azt (al-Kindi) gondolja, vagy ahogyan azt – mint képtelenséget – elképzei.

Ezután al-Kindi ezt mondta: Íme az egyik azon érvek közül, amelyek hiteltelenítik a keresztények tantételét, miszerint létezik az örökkévaló Hármasság. Noha ez az (elutasító állítás) több szempontból is igazolható, nyomatékmal hivatkozom a „Bevezetések könyvé”-re; ugyanis ez az a könyv, amelyből gyakorolnak az ifjak, s amelynek segítségével megkezdik tanulmányaikat, mert minimális felfogóképességet követel és könnyű megérteni; ennél fogva ez az a könyv, amelyet mi is használunk a keresztények megleckéztetésére, hiszen majdnem minden otthonban megvan; talán növeli majd a meggyőződésüket és segíti őket abban, hogy felébredjenek szendergésükből.

Jahja ibn Adi mondotta: Már bebizonyosodott, hogy hamis érvelésed folytán inkább te vagy az, aki a szendergő állapotban lévőkre hasonlítasz, állításaid pedig zavaros álmokra; Isten bocsásson meg nekünk és neked!

Al-Kindi mondotta: [a keresztények] még ezt is állítják: a hármasság Egy, és az Egy hármasság; ám ez nyilvánvaló tévedés, mert amit mi annak [ti. egynek] mondunk, azt háromféle létformára értjük, ahogyan ez a „Topica könyvé”-ben szerepel, mégpedig az ötödik részben, ahol is arról van szó, hogy az egy numerikus értelemben (szám szerint) egy, amiként az egyes számra azt mondjuk, hogy egy. Mint ahogyan azt is mondjuk, hogy az egység egy, mégpedig a species értelmében, vagy ahogyan azt is mondjuk, hogy Khalid és Zaid egy, miután mindketten abba a genusba tartoznak, amely az „ember” (genusa); avagy amiként azt is állítjuk, hogy az egység egy a genus tekintetében, annak megfelelően, ahogyan az embert és a szamarat ugyanabba a genusba, az „élőlényébe” tartozónak mondjuk.

Ha tehát ők [ti. a keresztények] azt mondják, hogy a három egy, valamint az egy három, akkor az numerikusan értendő, mivel a három olyan szám, amely három egységből áll, továbbá az egy része a háromnak, ily módon tehát az, ami egy, nem egyéb, mint tulajdon esszenciájának része; de a hármasság duplán egység, tudniillik – miként az előbb már kiderült – az egy nem más, mint tulajdon esszenciájának része; és így (a három) tulajdon esszenciájának sokasága egyúttal; ez pedig olyan állítás, amely szörnyű képtelenségnek és nevetséges bizonyításnak minősül.

Ám amennyiben azt állítják, hogy a három egy, akkor ez azt jelenti, hogy az állítás három személyre vonatkozik, de egyúttal az egyikre is, mint speciesre, amely a sajátja; miután az előbb már említettük, hogy a species egy genusból és a differenciából áll, és a genus és a differencia többnek minősül, mint a species, a speciést pedig az individuumok számának nevezik; szükségszerű tehát, hogy az összetettség megmutatkozzék a három fennálló személyben és a róluk tudható szubsztanciában, ily módon szükségszerű az is, hogy több mint három örökkévaló személy létezzék, ahogyan azt már az imént bemutattuk, ám ez így képtelenség kell, hogy legyen. Ha viszont a hármasságot specieseknek fogjuk fel, az egyet pedig genusnak, ebben az esetben szükségszerű – miként az előbb is szükségszerűnek bizonyult –, hogy mindez az összetettségből és a sokaság állapotából következzen, ennek megfelelően szükségszerű az is, hogy ezek a személyek egyszerre legyenek örökkévalóak, meg nem is, ez pedig szörnyű képtelenség.

Jahja ibn Adi mondotta: a keresztények nem állítják azt, hogy az egy három, illetve hogy a három egy, az általad számba vett három lehetőség egyike alapján sem; az a felosztás, amelyet az

egységre nézve követsz, hiányos, miután figyelmen kívül hagytad az egyet, mint viszonyfogalmat, (mint arányosságot kifejezőt, *vahad bialnisz-batihi*), amilyen a [forrás] és a belőle eredő folyó viszonya, vagy ahogyan a szívben lévő és az artériákban lévő lélegzet is ugyanezt a viszonyt jeleníti meg; hasonlóképpen, a kettő aránya a négyhez, illetve a nyolc aránya a negyvenhez szintén hasonló relációt jelent. Ezen kívül elfelejtetted szóba hozni a numerikus egységnek azt az osztályát is, amelyhez háromféle felosztás kötődik, mint amikor azt szoktuk mondani, hogy a test egy szám szerint, vagy hogy a felület egy szám szerint, illetve hogy a vonal egy szám szerint, és más, hasonló példák is említhetők; ugyanígy, szám szerint egynek mondhatunk valamit, ami nem osztható fel; ilyenek a pontok, ilyen az egység, a most az időben és a mozgás kezdete (kiindulópontja). Beszélhetünk még azokról a dolgokról is, amelyeknek a jelölésére ugyanaz a kifejezés szolgál, mint például a „samul” és a „hamr” (bor), a „himar” és a „sir” (szamár), a „dzsamal” és a „bair” (teve). A keresztények csak azt állítják, hogy a Teremtő – dicséret és dicsőség (Neki)! – ebben az utóbbi értelemben Egy; vagyis számszerű voltában; s ez jelenti azt, hogy mi is az az Egy. Ők [ti. a keresztények] azt állítják, hogy a hármasság ebben a tekintetben jó, bölcs és hatalmas, ami azt jelenti, hogy megvan benne a jó, a bölcs és a hatalmas fogalma, s e három fogalom mindegyike különbözik a másik kettőtől; elmondható tehát, hogy a [z Isten természetét kifejező] fogalmak összességében háromféle jelentést tartalmaznak, miként elmondható az is, hogy Isten egyfajta esszenciája a jó-ságnak, a bölcsességnek és a hatalomnak.

De figyelmen kívül hagytad az egy és a sokaság egy másik felosztását is, mint ahogyan figyelmetlenségre vall az is, hogy (szinte) szánt szándékkal nem akarod megérteni azt, amit pedig már beláttál; átsiklik tehát az emlékezeted azon, hogy az egy(ség) és a sok(aság) más módon is felosztható; az egy ugyanis egy(ség) a maga tárgyi voltában és sok(aság) a határoltságban (definícióban). Vagyis érvényes lehet rá sokféle definíció is, amelyeknek a száma megegyezik azoknak a jelentéseknek a számával, amelyek megvannak benne, ahhoz hasonlóan, ahogyan például Záidról elmondható, hogy ő az egyedüli olyan alany aki/amely tartalmazza az élő, az *eszes lény*, valamint a *halandó* meghatározását egyaránt; ennek a definíciónak megfelelően mondják a keresztények, hogy a Teremtő – áldott legyen! – neve: Egy. (a Teremtőnek Egy neve van).

Így talán az Egy egy (lesz) a definícióban, amiként az embernek – mint „embernek” – a definíciója is egy, de számos olyan alany létezik, amelyik kielégíti az iménti definíciót. Például Záid, Abdullah és Khálid ugyanazzal az alannal jellemezhető, s ez az *ember*. Ennélfogva tehát a keresztények nem állítják azt, hogy az egy három, az általad egyedül lehetségesnek tartott háromféle módozat egyike alapján sem, miközben te azt állítod, hogy nincsen más nézőpont; mi azonban már bizonyítottuk, hogy létezik más megközelítés is, azokon kívül, amelyekről említést teszel: vagyis hogy a keresztények szerint ugyanaz a dolog egynek is, többnek is minősülhet. Eljárásod haszontalan, bizonyításod pedig hamis, vedd magadnak a fáradságot, és mutasd meg gyengeségedet és mindazt, amit nélkülözöl. Isten bocsásson meg neked és ne hibáztasson téged! Nem is értem, hogyan juthatott eszedbe neked, aki filozófus vagy, odáig alacsonyodnod, hogy az egyet háromféleképpen vedd számba, annak megfelelően, ahogyan éppen szükséged van rá; illetve hogy a mindenható Teremtőt egynek mondd, ahogyan az eretnekek (ateisták) teszik, (olykor) hasonló [következtetésre jutva], mint amire a keresztények jutnak. A te hamis vélekedésed szerint ugyanis a Teremtő egységét nem lehet bizonyítani ama három módozat egyike alapján sem, amelyre

nézve azt állítod, hogy az egység csak erre (az egyre) mondható; itt mutatkozik meg újra a tévedésed. A megérzésemre hagyatkozva tudni szeretném: vajon ez (a következtetés) kizárólag akkor hamis, ha a keresztényeknek tulajdonítod, de ha te állítod, akkor igaz; tehát annak megfelelően igaz vagy hamis, ahogy éppen a te óhajod diktálja; igaz, amikor úgy akarsz, és hamis, amikor úgy tartja kedved? Nem ártana, ha belegondolnál ebbe, illetve, ha egyúttal bizonyítanád is mindezt, ha már annyira nem vagy bölcs, hogy magadtól találnál rá és irányítanád ezt a dolgot! Mondd el nekünk, ó Bölcs, vajon igaz lehet-e akár csak egy is ama három módozat közül, amelyet számba vettél? S amelyet szükségesnek tartottál megemlíteni, amikor bizonyítottad, hogy a Teremtő – áldassék és dicséertessék! – Egy; mégpedig egy a genus, egy a species tekintetében, és egy számszerűleg is? Azonban bármilyen nézőpontból történjék is említés róla [ti. az egység genusáról], a következtetés hamis. Ilymódon azzal kapcsolatban, amiről képzelegsz – vagyis, hogy „Isten – egy” – köteles vagy elismerni, hogy következtetésed hamis, ugyanakkor a másik (lehetséges) következtetésed – miszerint „Isten mégsem egy” – szintén hamis; így tehát a két, egyaránt hibás következtetés egyenlő mértékben hamis, ez pedig szörnyű képtelenség. Mi viszont erre azt mondjuk neked: áruld el, vajon szigorúan szükségszerű-e, hogy mindaz, ami csak létezik, vagy egy legyen, vagy pedig sok(a-ság)? Te azt képzeld, hogy az egy nem lehetséges, de a Teremtőre vonatkozó következtetésed is az, hogy [Ő] nem lehet Egy, ennél fogva szigorú értelemben köteles vagy belátni, hogy [Ő] több mint egy, s ez pedig a legszörnyűbb ellentmondások egyike.

Al-Kindi mondotta: Arra nézve, amit akartunk, ennyi éppen elegendő.

Jahja ibn Adi mondotta: Ha te azt akartad igazolni, hogy a keresztények felfogása hamis, akkor a törekvésed nem járt sikerrel. Mi azt állítjuk: arra viszont éppen elegendőnek bizonyult, hogy felfedje érvelésed alávaló voltát és valamennyi tévedésedet.

[Dicsőség] Isten[nek], aki jó, bölcs és hatalmas, mestere az igazságnak és a bölcsesség adományozója, aki támogat bennünket a győzelemben és az igazság védelmezésében, és igaz segítőnk az ellenünk szegülők megcáfolásában.

Bibliográfia

- ADAMSON, Peter 2002. *The Arabic Plotinus: A Philosophical Study of the „Theology of Aristotle”*. London: Duckworth.
- ADAMSON, Peter 2007. *Al-Kindi* (Great Medieval Thinkers) Oxford: Oxford University Press.
- ADAMSON, Peter 2020. Yahyā ibn ‘Adī against Al-Kindi on Trinity. *Journal of Eastern Christian Studies* 72(3-4): 241–271.
- BAR HEBRAEUS 1932. *Chronography*, translated by E. A. Wallis Budge. London: Oxford University Press – H. Milford.
- BARDENHEWER, Otto 1882. *Die pseudo-aristotelische Schrift ueber das reine Gute bekannt unter dem Namen Liber de Causis*. Freiburg a.B.: Herder.
- BERGÉ, Marc 1979. *Pour un humanisme vécu: Abu Hayyan al-Tawhidi*. Damasque: Institut Français de Damas.
- BONADEO, Cecilia Martini 2007. The Arabic Aristotle in the 10th Century Bagdad: The Case of Yahyā ben ‘Adī’s Commentary on Metaph. Alpha Elatton. *Veritas (Porto Alegre)* 52(3): 7–20.